

Ősök kertje

Ami az eperpálinkát illeti, finomabbat a Terézke által főzöttnél, nem kóstolt emberfia e kerek világon. Tisztasága június harmatával, ereje a tüzes istennyilával vetekedett, mindamellet – természetesen – orvosság volt számtalan nyavalyára hasfájástól reumáig bezárólag. A csöndes budai házmesterlakásban a szekrény tetején sorakozó birsalmák illata a konyhából bekéredzkező epercefre fuvallataival kergetőzött. Terézke már rég a Fennvalónak süti generációk imájába foglalt túrós- (meggyes, szilvás, káposztás stb.) rétesét és valószínűsíthető az is, hogy nagyobb mennyei ünnepek alkalmával a bevezető sorokban említett eperpálinkával koccintanak az arra érdemesek.

Gyermekéveit a Budától napi járásra található Köves-gyarmaton töltötte. Jánost – Kovács III. – a későbbi férjét egy szüreti mulatságon ismerte meg, ahol a többségben levő helyi ifjak mellé felsorakoztak a környékbeli bányász- és vasutas kolóniák legényei is, valódi versenyhelyzetet teremtve ezzel a korai hervadástól ódzkodó gyarmati szüzek számára. Terézke csalhatatlan érzéssel válogatott az öt táncba vivő ifjak köréből s egyedül fent említett Jánosnak engedte meg, hogy néhányszor megkerüljék a mulatságnak helyet adó Borhidai-Steinberg kastély többszörösen átépített, valamikor klasszicista, mostanában inkább kopottasnak mondható épületét.

Kovács III. János nem volt sem bányász, sem vasutas. Uradalmi erdészként kereste kenyerét a Steinberg grófok birtokán. Köves-gyarmattól alig órányira, a Kettősforrás tisztásnál lévő erdészházban lakott, Terézke felbukkanásáig szigorú remeteségben, egyedül. Amolyan magának való, kevésbeszédű ember hírében állott,

aki még maga-magával is ritkán áll szóba. A multság utáni pünkösdtől már mint harmadjára is hirdetett pár érte meg Terézke és János, amit csakhamar esküvő követett. Az újasszony az első táncot a méltóságos úrral lejtette, akit minden második gyarmati gyerek keresztapjának szólíthatott, s akinek egyik őse arról volt nevezetes, hogy éjnek évadján a vármegyeháza dísztermébe lóháton állított be, még Borhidai grófként, hogy feleségül kérje leendő apósától, a nagyhatalmú Steinberg államminisztertől a világszép Kamillát, születendő nyolc gyermeke majdani édesanyját.

Kövesgyarmat egészen a Bach-korszakig színmagyar falu volt, csak az 1850-es évek derekán telepedett be néhány alsó-ausztriai család, jobbra a Steinberg grófok háza népe. Közülük most csak a történet szempontjából fontos Brucknerekről essék szó, akiknek ősei – ki tudja mikor – a görög-albán határ mellől indultak el, hogy Montenegrót és Dalmáciát is megtapasztalva, végül Austria Inferior barátságos vidékén kössenek ki. A Brucknerek fekete hajú, szép szál emberek voltak, már aki felnőtt közülük. Jelesebb családi alkalmakkor rendszerint fölemlegették a térben s időben távoli kucó-vlah, tudományosabban aromun ősokeket, ugyancsak rendszerint némi snapszot ürítve amazok lelki üdvéért. A családfő, Johann Bruckner szeszgyári igazgató volt. Még az óházában vette feleségül Julianna Stein kisasszonyt s érkeztek – elsőszülött fiukkal Kövesgyarmatra. A gyermek Johann, utóbb János a Közös Hadsereg nyugállományú ezredeseként halt meg 91 évesen a második világháború idején. Állítólag részt vett a nagy szegedi árvízkor a város javainak mentésében. Sokáig az agglegények édes-kesernyés kenyerét ette, mígnem egy óvatlan pillanatban behullott szőregi Szőregy Teréziának, egy okleveles jogtudor özvegyének hálójába. A hölgyről nem sokat őrzött meg az emlékezet, legfeljebb annyit, hogy a pajkosabb gyermekeket a zsákos ember helyett vele ijesztgették a dél-

alföldi városban.

A szeszgyár-igazgatónak még két gyermeke született: József, azaz Pepi és Mariska. Előbbi messzi földön híres finom-pékáru készítő mesterré küzdötte föl magát. Mint mondják, nemcsak az ízletesebbnél ízletesebb kiflik, zsömlék, kalácsok, édes és sós ropogtatni valók gyártásában jeleskedett, de szíve választottját is csak harmadik közös gyermekük világra jötte után vezette oltárhoz, akkor is csak a tisztis uniformisban érvelő bátyja határozott unszolására. Természetének hevessege az évek múlásával sem lankadt, széles családi körben szállóigeként terjedt az a mondása, hogy elegendő a gatyáját a kapufélfára akasztani, hogy a környék asszonyainak és leányainak vérébe beleköltözzön az ősi bizsergés. A legfiatalabb Bruckner-utód Mariska egy Burghardt Jenő nevű bányarészcényest választva társának, valahol Balassagyarmat felett élte le az életét.

Johann Bruckner földi pályája tragikus véget ért. 1869 áprilisában lángok martalékává lett uradalmi szeszgyárban, a bent rekedt emberek mentése során utolsóként már nem volt ideje kijönni az eleven pokolból.

Bruckner Pepi gyermekeinek anyja a 33-as cipőt, sőt cipellőt viselő Bajági Katalin volt, igazi faluszépe. Az előzőekben már említett szüreti mulatságok egyikén maga Borhidai-Steinberg Móric – kérte tőle a nyitó táncot és az érseki uradalom főkertészének mandulaszemű, talán tatár ősökkel is bíró – más részről jobbágyivadék - leánya méltó partnere volt az efféle gesztusokat szívesen gyakorló kövesgyarmati grófnak.

Bajági Katalin hat gyermeket hozott a világra, időrendben középtájon Mariskát, pálinkafőző és rétes-sütő Terézke öreg-korára szinte egyetlen barátnőjét. Ez annyiban érdekes, hogy közös történetük hajnalán a társadalmi piramis eltérő grádicsain álltak, korai özvegységében pedig Teréz néni a vallatószemű Bruckner

Mária házvezetőjeként öregbítette a jeles szakma hírnevét.

No, de hagyjuk a múltat, térjünk vissza a jelenbe. Özvegy Kovács III. Jánosné, lényegileg Terézke a délelőtti napvilágot kihasználva, a tágas konyhaablak előtti hokedlin ült ölében egy közepes méretű tállal, lábainál egy másikkal és éppen babot fejtett. Ezen ténykedése ugyan semmi összefüggést nem mutatott az aznapi ebéddel, csupán nem akarta fölösen múlatni Isten drága idejét. Már éppen befejezte a babfejtést, amikor csengettek. Terézke fölállt a hokedliről, megigazította sötétkék-fehér mintás kötényét és elindult az ajtó irányába. Útközben a konyhaasztalról fölvette a lakáskulcsot és aprókat lépdelve – olykor beléállt a fájás a mütött térdébe – odament a bejárathoz. Kissé elforgatta a kukucskáló fémkarját és kinézett a lépcsőházba. Terézkével szemközt, az ajtótól kissé távolabb egy vékony, középmagas fiatalember állt, hátával a fölfelé vezető lépcsőkorlátnak támaszkodott és úgy tett, mintha csak véletlenül került volna ebbe a helyzetbe.

- Jöjjön be, Gáborka!

A Gáborkának szólított jövevény vallatószerű Mariska legkedvesebb unokája volt, amolyan mindenhez és semmihez sem igazán értő humán értelmiségi, aki éppen éjszakás nevelőként dolgozott egy külső ferencvárosi szakmunkásképző intézetben, ahová leginkább a híres-hírhedt feketevonat utasainak ivadékai jártak. Gáborka itt értette meg igazán, miként kell az életnek tanulni.

Terézke helyel és stampedli pálinkával kínálta a váratlan vendéget.

- Mi újság Maguknál? – így, magázva, mert senkivel, még boldogult Jánosával sem tegeződött. Ez nem afféle úri manír volt a részéről, inkább valami ősi rituálé része, amivel az emberi kapcsolatokat kiemelte a hétköznapok rendetlenségéből.

- Holnap kimenne Margithoz Gyarmatra és hívja Teréz nénit is, hogy legyen kivel beszélgetnie.

- Aha! – Terézke agya ettől a parányi impulzustól máris beindult. A gyarmati illetőségű Margit néhai Burghardtné, született Bruckner Mariska unokája volt. Három macskájával élt szülei régi házában. Jószerivel csak velük beszélgetett az elvarázsolt lélek, előfordult, hogy napokig alig kelt ki az ágyból. Semmi sem érdekelte igazán a világ történéseiből. vallatószerű Mariska valójában a keresztényi irgalmasság erényét gyakorolta többé-kevésbé rendszeres látogatásaival. Ebben megbízható társa volt Terézke, aki sohasem ment üres kézzel az ilyen alkalmakra. A fentebb jelzett „Aha” meggyes pitét jelentett és bodzaszörpöt, egy kisüveg - plébániai jóváhagyással szerzett szenteltvizet, a Margit által vizionált rossz szellemek elűzése – valamint egy zacskó bolhaport, némileg földhözragadtabb célok elérése végett.

- Még egy pohárral?

- Elég lesz, Teréz néni. Isteni, mint mindig, de a fejem ma valahogy gyöngé hozzá.

- Mondja meg Mariskámnak, reggelre összekészíték mindent, ami csak kell. Nusika hogy van?

A kérdés Gáborka anyjára vonatkozott, akit Terézke szinte születésétől fogva ismert, s - saját gyermek híjával – bizonyos tekintetben, „legalábbis” fogadottjának tekintett.

- Köszönöm, most rosszabb a lába valamivel, de nem panaszkodik.

- Igazán nem kér még?

- Vízontlátásra, Teréz néni. Rohanok, még a könyvtárba is be kell ugranom.

Terézke kikísérte vendégét, bezárta utána az ajtót. Visszatipegett az ablak előtti hokedlihez. Leült, ölébe tette kezét és eszébe jutott kedves Jánosa, a hosszú erdei séták, a beszédes hallgatások, a soha vissza nem térő, mégis vágyott gyarmati idő, a kettősforrási erdészház. Kinek mondja el mindezeket? Vagy az ember múltja

vele magával tűnik el? Szerette a Gáborkával való találkozásokat, aki türelemmel hallgatta a régi történeteket és mindig jókor és jól kérdezett, ha elakadt az elbeszélés fonala.

Vallatőszemű Mariska pár éve özvegyült meg. Gáspár – ötvenkét éven át hűséges társa – váratlanul lépett át a másik világba. Valami apróbb betegséggel került az orvosok kezébe, akik későn vették észre a szíve felé kúszó vérrögöt és már nem tudtak rajta segíteni.

Bruckner Mariska és Ködmön Gáspár (várgedei) közvetlenül az első világháború előtt fogadtak egymásnak örök hűséget. A kövesgyarmati finom-pékáru készítő leánya és a bácsvárosi magyar királyi törvényszék első elnökének unokája – polgármesterének unokaöccse – az esküvő után a Monarchia legkülönösebb tartományába, Boszniába költözött. Dr. Ködmön Gáspár adóügyi tisztviselő ezen az északnyugat balkáni, sajátos kultúrájú és levegőjű vidéken kezdete új életét. Nyelvi nehézségei nem voltak, gyermek- és ifjúkorát Pozsega mellett töltötte, ahol elegendő alkalma nyílt a horvát, a szülői házban pedig a német nyelv gyakorlására.

A Ködmön család egykor Felső-Magyarországon élt, csak Mária Terézia idején, amikor a parányi birtok már végképp nem tudta eltartani az újabb és újabb nemzedékeket, indultak meg néhányan, hogy rövid kunsági tartózkodás után egészen Bácsvárosig jussanak. Említésre méltó életpályát ketten futottak be közülük Ködmön Antal és Károly nevű fia vitték. Előbbi képviselő volt a Szabadságharcban, a fiúból Bácsváros utolsó magyar polgármestere lett az ántivilágban, aki gyönyörű szecessziós épületekkel gazdagította a magyar-bunyevac-szerb nemzetiségű várost, örök emléket állítva önmagának és a Ködmön famíliának.

Gáspár nagypapa szálfagyenes ember volt, jelleme nemkülönben. Azon kevesek közé tartozott, akik az adóügyi pályán nem voltak eléggé „tehetségesek”

vagyont gyűjteni maguknak.

Gáborka mindeközben már a villamoson rendszerezte gondolatait: Bözsi tanti vagy a könyvtár? Végül az előbbi győzött. A könyvtár megvárja, a tantinál mégis csak jobban telik az idő. Bözsi tanti Nusikának sógornője, férjének testvére volt, egy ántivilág béli leányneveldeből kikerült jóra való, ámbar vagyontalan kishemesi ivadék és egy úrhatnám kispolgár sajátos keveréke, akit Gáborka talán éppen ezért kedvelt. Rengeteg történetet tudott, sokat mesélt régi bálokról, oldalági grófi és bárói rokonokról, a régi Temesvárról és Kecskemétről, a Purgly-lányokról, a Kommünről, amikor a csirkeólak alá ásták el a családi ezüstöt és – Bözsi tanti szerint – a terrorügyi népbiztos felesége azzal hárította el a helyi nőegylet keddi meghívását, hogy a férje a kérdéses napon szokott akasztatni.

Bözsi tanti, aki mindenkiről tudott valami történetet, többnyire székely őseivel hivatkozott, de nem azok tetteivel, hanem címeivel és ismerettségével. Így állt hozzá a szinte ikonként tisztelt tanítóhoz, Incze Jánoshoz is, akinek nem annyira pedagógiai elveit és morális emelkedettségét hangoztatta, hanem a családi birtok nagyságát s némely jeles, kortárs honfiúval való ismerettségét. Hiába, neki ez volt a fontosabb. Gáborka csak hosszú évekig tartó türelmes kutatásai során jött rá a legfőbb igazságra: a családi legendákban csak egy biztos: valami van, azaz volt.

Miként a szintúgy fontos dolgok közé sorolódtak a bajorból magyarrá lett iparos-kereskedő famíliáról őrzött emlékezet-morzsák, a nagysallói csatában tizenhét évesen elesett testvér s öccse, aki szinte gyermekként szökött meg a szülői házból, hogy Bem tábornok erdélyi seregében harcolja végig élete legemlékezetesebb tavaszát. Utóbb az önálló magyar honvédség ezredese lett, bár az ehhez vezető út meglehetősen kacskaringósra sikeredett. Elég az hozzá, ha példaként a solferinói csatát említjük, ahol a fiatal osztrák hadnagy az utolsó percben

menekítette ki az ezred házipénztárát az ellenséges tűzből. Nemzedéknyi idővel később, a családi emlékezet áthelyezte a bravúrt az 1849-es év januárjának erdélyi hadszínterére, mert egy magyarrá lett sváb családnak előbb-utóbb az emlékei is magyarrá lesznek. Egészen pontosan, a szülői házból süvölvény kamasz korában megszökött Raiding Sándorról több generáción át tartotta magát az a valójában megható történet, hogy egy alkalommal ő mentette meg a hős lengyel tábornok seregének pénzes ládáját, benne a katonák zsoldjával. Gábor akkor szembesült e legenda hamis voltával, amikor kezébe került az a Torontál megyei hírlap, amely Raiding ezredes elhunytáról tudósított, megemlítve a bal-emlékű solferinói ütközetet, melynek során R. Sándor fiatal hadnagy véghezvitte a bátor cselekményt. Ezt csak azért írtuk le, hogy bizonyítékát adjuk annak a megmagyarázhatatlan és jószerivel irracionális jelenségnek, amit magyar hazafivá válásnak nevezhetnénk. Hasonló, bár jelentőségében kisebb családi emléket őriz a bácsvárosi szépapa kufsteini raboskodásának története – aki, ahogyan ez saját, versbe szedett önéletírásából kiderült, csak az Újépületig jutott el, csak hát a magyar történelemben Kufstein várbörtönének, lásd számos nagyunkat, szinte mitikus szerep jutott.

Az imént már említett honvédezredes nagyapja üveghuta tulajdonos volt egy baranyai sváb faluban, apja egyesek szerint kékfestő-, mások szerint tímármester a Délalföldön. Az erdélyi tanító – Incze János – húszéves, Piroska nevű leánya férjhez ment az épp húsz esztendővel idősebb Raiding Sándorhoz (akkor még őrnagy), így egyesítve a cseh határhoz közeli szudétanémet – némi bajor beütéssel – és háromszéki géneket, hogy emberöltő múltával ehhez elszlovákosodott olasz, ruszin, gömöri cipszer, bunyevác és még ki tudja, milyen nációk csatlakozásával beteljesedjék az, aminek be kellett teljesednie. A számtalan nyelvű, szokású, vérmérsékletű és vallású több nemzedéknyi emberhalmazból egy időben és térben

sajátosan egygyé-forrott egyetlen család lett, közös hagyományokkal és legfőképpen közös családtudattal. Így fordulhatott elő, s erre számtalan példát lehetne hozni, hogy a családi legendák előadása során már nemcsak generációk, de az egyes ősök szereplői is keveredtek.

Bözsi tanti egy újlipótvárosi bérház (Phoenix Biztosító) polgárinak nevezhető lakásában lakott a szó hétköznapi értelmezését véve alapul. Valójában változatlanul körülöngte s vette közel- s régmúlt korok illata, az arany szegéllyel cirkalmazott, rokokóra hajazó, hófehér leányszoba, amely esetenként szalonná lényegült át, ahol eredeti bécsi porceláncsészében szervírozták a kávé, sárgaréz pengéjű, elefántcsont nyelű kést adtak az őszibarackhoz és ahol Gáborka éppen a fegyvergyáros-özvegy barátnő kutyájának a Suchard csokoládéhoz fűződő bensőséges viszonyáról hallgatott meg – búcsúzásképp egy rövid történetet.

A tágas lépcsőházban lefelé igyekezve futó pillantást vetett az egyik különleges, dombornyomású névtáblára, hogy kisvártatva már a körúton loholjon. Szokásos pénzsűkében éppen nem volt bérlete, ezért inkább gyalogolt (ami amúgy is egészséges, sőt jó Móricz Zsigmond szerint is), végig az akkor még a bolsevik forradalom vezéréről elnevezett útvonalon, egészen az éjjel-nappal közéltre keresztelt Meinel-ig. Akkor eszébe jutott, hogy tíz éve pontosan ott találkozott Gáspár nagyapjával, aki múzeumi teremőrré avansált a hajdani adóhivatali főnöki létből. Ebben azonban semmi kivetni valót nem talált, mindig azt a munkát igyekezett tisztességgel elvégezni, ami éppen kijutott neki az élettől.

Nos, Ködmön Gáspár és Gáborka együtt ballagtak az emlékezet ösvényein, át a mosztári öreg hídon, betérve a számtalan kávéház egyikébe, ahol napszitta arcú muszlim férfiak üldögéltek, többnyire csendben, ahogy komoly emberekhez illik. Időnként körbeadták a vízpipát, kortyoltak az átlátszatlanságig sűrű kávéból, majd

ismét hallgattak a soron következő szippantásig. Nagyapa lova, mert lovon járt akkoriban, a zabostarisznya mélyén kutakodva várta gazdáját.

Gáborkában, de legyen inkább Gábor, békében megfértek egymással az ősök és ő is szívesen kalandozott az évszázadok között.

Másnap, özvegy doktor Ködmön Gáspárné – Gábor kedvenc nagyanyja – kopottan is elegánsnak ható fekete ruhában, fején turbánszerű fekete kalappal, mely hatásosan emelte ki a fiatalabb korosztályok által is megcsodált dús, ezüstösen csillogó ősz haját, lenyomta a két utcára nyíló kert felső kapujának kilincsét és elindult a lejtős kis utcán Terézke házmesterlakásának irányába.

Vallatőszemű Mariska becsöngetett özvegy Kovács III.-né Terézkéhez, s kisvártatva már a farmotoros távolságin utaztak Margitka és az ő macskái felé.

Kövesgyarmat vajmi keveset változott a legutóbbi emberöltőben, legalább is épületeit illetően. A kastélyról – Borhidai-Steinberg – már szoltunk, kívülre csak a gótikus öregtemplom (barokk oltár, kedvesen suta, kék-arany ruhás árpád-házi szentekkel), a neves prímás-érsek által emeltetett iskola és a Három Vándorhoz címzett egykori fogadó, ma már csak afféle szabvány vendéglátó ipari üzemegység, főfájást csiholó fekete címkés cseresznye és egyéb ízű italokkal, presszókávával és Rózsikámmal, aki felszolgáló, pultos és pénztáros egy személyben, ahogyan a helyzet megkívánja. Rózsikámnak, persze van rendes itala is, jóféle házi-körte, csakhogy annak áldásaiból nem részesülhetett akárki, csak azok, akik a múltó örömök éppen, hogy hervadásnak indult őre méltónak talált rá. Hölgyek, úgy általánosságban, szóba sem jöhettek,- a kevés kivételhez tartozott Vallatőszemű Mariska, akinek, pedig idestova fél évszázada nem lakott már Gyarmaton, igen csak nagy respektje volt a faluban. Mindenki tudta róla, hogy méltóságos asszony volt, de azt is tudta mindenki, hogy szegről-végről közülük való s az egykori zsellér és

jobbágyivadékok sorsközösségéből sarjadt ki az élete. Egyszóval, Mariska, a Vallatószemű – mielőtt Terézkével Margitkát látogatták volna, betért Rózsikámhoz némi szíverősítésért. Alig nyomta le a Három Vándorhoz címzett vendéglátóhely kilincset, előjött emlékezete mélyéről néhai Ködmön Gáspár, aki itt beszélt neki először közös jövőjükéről, amiben még sem az első nagy háború, sem Tanácsköztársaság, egyáltalán, semmiféle hasonló sorscsapás nem szerepelt. Bruckner Mariska és Ködmön Gáspár 1912-ben jó hivatalról, takaros otthonról és ahányat ad az Isten gyerekről beszéltek a nagy falikép alatti asztalnál, ahol csak Gáspár előtt volt egy pohár bor. Mariska süteményt rendelt, de ki tudja miért, se italát kiinni, se étvét megenni nem tudta az, akire ez tartozott.

*

Gábor, az afféle humán értelmiségi Pestszenterzsébeten lakott, albérletben egy öreg műbútorasztalosnál, akit családjá kitagadott, mert első felesége halála után egy neki tetsző cigányasszonnyal kötötte össze életét, szegényt hozva ezzel a kávéház- és hírlaptulajdonos, egyesek szerint a rádióban is befolyásos famíliára. János bácsi, akinek gyerekei már réges-rég hátat fordítottak, kedvelte Gábort. A vidékről felkerült fiatalember jó lakónak és türelmes beszélgetőtársnak bizonyult. Az öreg asztalos, akkorra újból megözvegyült, nemrégiben bútorozott össze egy vidéki özvegyasszonnyal, aki havonta hazajárt régi életébe. Amolyan se veled, se nélküled élet volt az övéké, csak lassan-lassan szokták meg egymást.

Gábor – budapesti életének kezdetén – sorra látogatta a közeli s távoli rokonokat (akik akkortájt még számosan voltak), részint hogy segítsen újra szőni az együvé-tartozás féslésnek indult kárpitját, részint, hogy gondoskodjék az napi vacsorájáról. Az ilyen alkalmakkor rendszerint a családról, leginkább a drága Nusikáról beszélgettek, aki sohasem panaszkodott nehéz sorára, s a pesti rokonok

azzal, hogy Gábort néha-néha vendégül látták, némileg Nusikát is maguk közé ültették ezen a sajátos Olümposzon. A széles rokonság köréből külön említésre kíváncsoknak a Vallatószemű Mariska néjének, Magdusnak fiai – öt volt belőlük – akik anno elvarázsolt királylányként bántak Nusikával és ez a különleges kapcsolat még évtizedek múltán is hatott. Az öt fiú közül most csak Rezső bácsit említjük, aki Isten szerény szolgájaként, minden lehetséges alkalommal csúsztatott némi zsebpénzt Gábornak. Rezső bácsi amúgy a világ leggazdagabb embere volt azért, hogy nem volt semmije. Nála a földi javak csak átmenetileg vettek szállást, nyomban továbbította azokat nagyszámú pártfogoltjához. Eme felvezetés ismeretében nem csoda, hogy Gábor a különféle fokú nagybácsik és nagynénik szemében nem önmaga volt, hanem, afféle álruhás herceg, a ki időről időre megjelent a jobb időket idéző otthonokban, lehetőséget adva arra, hogy felidézzenek valamit a letűnt idők familiárisabb és talán becsületesebb világából.

Nusika Boszniában született, ahová Ködmön Gáspárt azért (is) helyezték, mert azon a bizonytalan státusú vidéken – anektált tartományban – olyan emberekre volt szüksége a legmagasabb Hivatalnak, akik nem idegenként mozogtak a területen, ismerték a szokásokat, mi több, elfogadták őket a helybéliek. De erről már szoltunk, most csak megerősítjük az eddigieket. A Pozsega környékéről származó, húszas éveinek vége felé járó, egyre ritkulóbb hajú hivatalnok hamar beilleszkedett az ottani életbe, jól feltalálta magát mind a bosnyák, mind a horvát (szerb) közösségben. Idős korában, mint a béke szigetére emlékezett a Mosztárban, Bihácson, Tuzlán eltöltött évekre, ahol becsületes emberek éltek mindennapi életüket, akik az ő Bruckner Mariskáját ljepa mađaricának nevezték. S akiktől aggályok nélkül le lehetett fogadni egy csésze törökös kávéra vagy egy slivovicára szóló meghívást, ami azon a tájon legkevésbé sem a megvesztegetés, sokkal inkább a kölcsönös tisztelet jele volt.

Ezért azután, a ljepa mađarica zserbója és baracklekváros rácsos linzere is belopta magát a Monarchiát nem kifejezetten kedvelő nyugat-balkáni alattvalók szívébe.

Gábor, szokásos, hosszú sétáin szívesen gondozta ezt a sajátosan valódi, de legalább annyira képzelet-szülte világot, az ősök kertjét. Ültetett is bele, de gyomlált is belőle. Nem hamisított, csak válogatott, kiegészítette a valóságot, persze, csakis dramaturgiai szempontból. Ettől még e magán-történelmi színpadon fellépő családok története lényegileg nem változott, csak érdekesebb, hihetőbb, mesélhetőbb lett.

A Nemzeti Múzeum épületében helyet kapó könyvtár gyászjelentés gyűjteményét böngészve Gábor arra jött rá, hogy az utódok ezeket a papírokat valójában önmaguknak készítik, a veretes mondatok, gondosan válogatott idézetek valójában a temetők márvány, bronz, gránit stb. síremlékeinek kétdimenziós párjai. Ilyenkor maga elé képzelte a megboldogult kitüntetéseit bársonypárnán a koporsó előtt vívó gyászhuszárt, a családot, a rokonságot, legvégül pedig a császári és királyi vállalkozót, akinek szakértelme nélkül nem jöhetett volna léter ez a kétségtelenül gyászos, de valójában fölemelő esemény.

A Nemzeti Múzeumtól alig kőhajításnyira, a Kálvin tér sarkán, a mai üdén szürke, nevén nevezve neoronda irodaház helyén – egy háborús foghíj ideiglenes eltüntetése céljából – azokban az időkben vendéglátóipari kerthelyiség létesült, nem kis öröme a környéken dolgozó, jobb sorsra érdemes könyvtáros-, geodéta-, építész - és antikvárius társadalmának. Időnként a nemes gyülekezethez vándor poéták, képző- és egyéb művészek is csatlakoztak. A másodosztályú teraszon elérhető áron mérték a kőbányait és a konyak is hasonlított az igazira. Ha jót akart enni, a társaság átballagott a Kecskeméti utcai Alföld vendéglőbe, ahol varázslatos illatú töpörtyűs pogácsa csábította betérésre a járókelőket.

Napjainkban – XXI. század eleje – Gábor hatvanas éveinek közepe felé tartó, udvariasabb ismerősei vélekedése szerint alig hatvannak látszó férfi, erősen ritkuló, ámde még mindig feketének tűnő hajjal s az átlagosnál dúsabb, nyilvánvalóan a vallatószemű Bruckner Mariskától örökölt szemöldökkel. Életkorából kiszámítható, hogy a II. világháború vége felé kellett születnie. Ami igaz is. Egy visszacsatolt felvidéki kisvárosban jött a világra. Minden komplikáció nélkül, hacsak magát a háborút nem tekintjük annak. Anyja elbeszélése szerint két bombázás között született, állítólag a magzatmázat is csak órák múltával mosták le róla, tekintettel a tekintendőkre. A szülőváros a háború egyik legsúlyosabb bombatámadásának esett áldozatául. Amikor – évtizedekkel később – először, vagy ki tudja: utoljára – járt ott, alig-alig talált fogódzót anyja elbeszéléséhez. A szülői ház csodával határos módon, teljes épségben megmaradt Bauhaus-épülete, a főtéri templom, a ferences kolostor és néhány polgárház. Ezen kívül csak anyja emlékei az óvóhelyről, az éppen nem tudni, hol katonáskodó tüzér-hadnagy férjéről, Regináról, az éjfekete hajú kis cselédlányról, a főtéren összeterelt helyi zsidóságot az állomáson várakozó vagonok felé hajtó SS-ek és magyar segítők üvöltéséről.

Persze, volt a városnak másfajta története is, az egykori szabadságharcról, az árulóvá lett brigadérosról, írókról és képzőművészekről, de így teljes a kép. A fény csak az árnyékkal együtt értékelhető és érzékelhető igazán, ami fölveti a „mihez képest” kérdését, ahogyan számtalan más helyén is az emberi életnek.

Életének első éveiről Gábor csak homályos emlékeket őrzött. Hosszas zötykölődést egy vagonban, apai nagyszülei óriásinak tetsző konyháját, ahol közepén volt a tűzhely és körül lehetett járni, egy elrontott játéka miatt érzett fájdalmát s néhány olyan dolgot, amelyről már nem tudta maga sem, ő emlékezik-e valójában vagy csak hallomásból tud az eseményről. Az iskolás kor eljövetelével sűrűsödtek az

emlékezet kirakójátékának darabjai. Már nevek és e nevekhez köthető személyek is megjelentek. A nagy házban lakó családok gyermekei, az egykori tenispályán épített disznóólak, a ház előtt pöfögő keskenyvágányú kisvasút, Guszti bácsi, az öreg tisztelendő, valamint egy láncra vert, kicsi fakó kutya a május elseji felvonuláson. Utóbbi Tito marsallt jelképezte. Egyenruhás apja épp indulóban a nagy déli hadgyakorlatra, Gáspár nagypapa a vasárnapi húslevest adta a család utolsó, ételmezési célból tartott háziállatának, a Sebők Zsigmond után Ártány Tóbiás névre hallgató mangalicának. Megint apa, de most önkívületben egy matracon az előszobában, költözés egy újabb városba.

A tehervagon csupa luxus, főleg ha saját ágyában utazhat az ember. A nyitott kocsiajtó kerete sajátos képeskönyvvé varázsolta a tájat. Bátyjával és Mária nevű kísérőjükkel utaztak az új otthon felé. A csupa szív, valószínűtlenül vékony, leheletfinom modorú, negyven év körüli hölgy eredetileg apáca akart lenni, de közbeszólt a történelem, s az új helyzetben francia órákat adott, gyermekekre vigyázott, beteget ápolt. Kevés szabadidejében tájképeket festett, öreg temetőkápolnákat, tanyasi udvarokat, elveszett fiatakorának emlékeit.

Az utolsók közt hagyva el a Múzeumkertet, Gábor a kettes villamos irányába indult, majd a Borároson átszállt a 31-esre, hogy végre albérleti magányában rendszerezhesse aznap szerzett ismereteit. Az egész napos fáradozástól, s némileg a pálinkától is – elbóbiskolt. A villamos hangosan zökkenésére riadt fel – lefagyott a váltó – és arra kellett rájönnie, hogy már a Pacsirtateleptől a Boráros tér felé utazik. No, de se baj, a háziak nincsenek otthon, a néni Tatabányán a lányánál, János bátyánk meg éjszakai portásként, szolgálatban. Csak az a szoba ne lenne olyan átkozottul hideg! Pedig az öreg a kis mérgezt megrakta rendesen, Gábornak csak gyufát kellett gyújtania, még egy kanna szén és egy lavór víz (kissé remegő jégvártyával a tetején)

is oda volt készítve, de valahogy mégsem igazi ez az élet. Fél óra múltán a kis vaskályha oldala vöröses izzásba kezdett, a tetején már langyosodott a víz, s Gábor hamarosan a szakértelemmel tömött szalmazsákon aludta az igazak álmát, egészen másnap délig. Addigra a víz újra megfagyott a lavórban, a deréktájon tompa fájások jelentkeztek. Ez a veséje, de még nem vette komolyan, új esztendő, szép az élet.

- Isten éltesse, János bátyám!

- Magának is, fiam, még egy pohárával? - Azzal koccintottak, majd megismételték az áldomást. Aztán csak ültek szótlanul, nézték az ólmosan szürke égből hirtelen meginduló hóesést, mely betakarta a kertet, az emlékeket, az egész megmagyarázhatatlanul gyönyörű életet.